

Güven, Bürokrasi ve Refah Devleti *

Nurullah Gür

Öz: Bu makale, sosyal güvenin devletin kurumsal yapısı üzerine etkisini analiz etmektedir. Sosyal güven, bir insanın kişisel olarak tanımadığı insanlara karşı duyduğu güven duygusu olarak tanımlanabilir. Güven, işlem maliyetlerini azaltarak ve bedavacılık sorununu iyileştirerek devletin kurumsal yapısını birçok açıdan etkileyebilmektedir. Bu makale, devletin kurumsal yapısı ile ilgili üç farklı alan üzerine durmaktadır: aşırı bürokrasi, yolsuzluk ve refah devleti. Güvenin yüksek olduğu bir toplumda vatandaşlar gereksiz bürokratik prosedürlere ve yolsuzluklara daha az maruz kalırlar, vergilerini gönül rahatlığıyla öderler ve yüksek vergi gelirleri sayesinde kalkınma dostu kamu harcamalarından daha fazla faydalanırlar. Bu makale, yüksek güvenin devletin kurumsal yapısını toplumun bütününe fayda sağlayacak şekilde çalışır hale getirdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Güven, aşırı bürokrasi, düzenleme, yolsuzluk, refah devleti.

Abstract: This paper analyses the effect of social trust on the institutional structure of the state. Social trust can be defined as the level of trust that a given person has toward people whom he or she does not know personally. Trust can affect many aspects of the state's institutional structure by reducing transaction costs and ameliorating the free-rider problem. This article focuses on three dimensions related to the state's institutional structure: red tape, corruption, and the welfare state. In a society with a high level of trust, individuals are less subject to unnecessary bureaucratic procedures, pay their taxes with peace of mind, and, thanks to high tax revenues, benefit more from the development-friendly public expenditures. This article indicates that a high level of trust makes the state's institutional structure function in a way that benefits society as a whole.

Keywords: Trust, red tape, regulation, corruption, welfare state.

* Makaleye görüş ve önerileri ile katkı veren hakemlere çok teşekkürler. Makalenin ilk halini okuyarak değerli yorumlarını esirgeme-
yen Nihat Alayoğlu, Ahmet Faruk Aysan, Mevlüt Tathiyer ve Faruk Yashçımen'e teşekkürü bir borç bilirim.

Giriş

Devletin kurumsal yapısının etkin çalışması, ekonomik gelişme için birçok açıdan kritik öneme sahiptir. Rekabeti önleyici düzenlemelerin, bürokratik kırtasiye işlerinin ve yolsuzlukların azaltılması; girişimciliği destekler, kayıt dışı ekonomiyi azaltır, zaman israfını önler ve beşeri sermayeyi etkin alanlara yönlendirir.¹ Öte yandan, devlet, etkin ve adil bir şekilde toplayıp elde ettiği vergi gelirlerini altyapı, eğitim, sağlık ve Ar-Ge gibi alanlara harcayarak büyüme, gelir dağılımı ve beşeri sermaye gibi ekonomik gelişmenin en kritik bileşenlerine etki edebilir.² Devlet mekanizmasının işleyişinin ekonomik gelişme için önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu mekanizmanın işleyişine etki eden faktörlerin incelenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, insanların birbirine karşı duyduğu güven duygusunun devletin kurumsal yapısı üzerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Güven, sosyal sermayenin önemli bir bileşenidir (Putnam, 1993; Fukuyama, 2005). Başta sosyoloji ve iktisat olmak üzere birçok sosyal bilimin ilgi alanına giren güvene dair değişik tanımlar bulunmaktadır. Bu alanda en çok referans gösterilen çalışmalardan birinde, Sabel (1993, s. 1133) güveni; *“mübadeledeki tarafların birbirlerinin zayıflığını istismar etmeyeceğinden karşılıklı olarak emin olması”* olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilimlerin farklı yazınlarından gelen tanımları inceleyen Halis ve Şenkal (2009, s. 49) ise şu kapsayıcı tanımlamayı ortaya koymaktadır: *“Güven, en kısa biçimde, ‘olumlu beklentilere sahip olarak bir başkasının etkilerine açık olma niyetini kapsayan psikolojik bir durum’ ya da ‘bir başkasının tavırlarına yönelik sahip olunan olumlu beklentilerden emin olma’ ve kişisel risk bağlamında ‘karşı tarafın yapıcı bir davranış sergileyeceğine dair inanç ya da beklenti’ olarak ifade edilebilir.”*

Güvenin iki farklı boyutunu birbirinden ayırmak gerekir: kişiselleştirilmiş güven (personalized trust) ve sosyal güven (social trust).³ Kişiselleştirilmiş güven, bir kişinin aile bireyleri, dostları, iş arkadaşları ve komşusu gibi tanıdığı insanlara karşı duyduğu güven duygusudur. Sosyal güven ise, bir kişinin toplumda tanımadığı insanlara karşı duyduğu güven duygusudur. Bu çalışmada, iktisat yazınında olduğu gibi, sosyal güveni ele alınacaktır; çünkü insanların tanımadıklarına karşı duydukları güven duygusu ekonomik ve siyasi kararlarda toplumsal etki açısından daha kritik bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, makale boyunca güvenden bahsedilirken sosyal güven kastedilmektedir.

1 Bürokratik işlemlerin ve yolsuzlukların ekonomik gelişmeye etkilerini inceleyen çalışmalar için bkz. Baumol (1990), Mauro (1995), Djankov vd. (2002), Klapper vd. (2006).

2 Devletin vergi ve harcamalar yoluyla ekonomik gelişmeye etkisini inceleyen çalışmalar için bkz. Evans (1995), Tanzi (2011), Besley ve Persson (2011), Diniceco ve Prado (2012).

3 Sosyal güven, literatürde genelleştirilmiş güven olarak da bilinmektedir. Bkz. Guiso vd. (2011).

Bu çalışmada, güveni ölçmek için iktisat, sosyoloji ve siyaset bilimi yazınlarında sıkça kullanılan Dünya Değerler Anketi gibi hane halkı bazlı anketler kullanılmıştır.⁴ Bu anketlerin her birinde güvenle ilgili olarak sorulan temel bir soru bulunmaktadır: “Genel olarak konuşursak, çoğu insanın güvenilir olduğunu mu söyleyebilirsiniz, yoksa insanlarla ilişkilerinizde çok dikkatli olma ihtiyacı duyduğunuzu mu söyleyebilirsiniz?” Ülke bazında güveni ölçmek için bu soruya karşılık insanların yüzde kaçının “çoğu insanın güvenilir olduğunu söyleyebilirim” cevabını verdiği hesaplanmaktadır. Güvenin en yüksek olduğu ülkeler Danimarka, Norveç, İsveç, Hollanda, Yeni Zelanda ve Endonezya’dır (bkz. Ek-Tablo 1). Güvenin en düşük olduğu ülkeler ise Brezilya, Uganda, Filipinler ve Romanya’dır. Türkiye de güven seviyesi düşük olan ülkeler arasındadır. Danimarka’da insanların yüzde 68’i çoğu insanın güvenilir olduğunu düşünürken, bu oran Türkiye’de yüzde 9 düzeyindedir.

Bu çalışma, devletin kurumsal yapısı ile ilgili üç farklı alan üzerine durmaktadır: aşırı bürokrasi, yolsuzluk ve refah devleti. Bu alanda yapılan önceki çalışmalar, güvenin devletin kurumsal yapısına olan etkilerini, farklı kanallar üzerine yoğunlaşarak parçalı bir şekilde ele almışlardır. Bu çalışma, literatürden farklı olarak, bu kanalları bir araya getirerek güvenin devletin kurumsal yapısına olan etkilerine daha bütüncül bir şekilde yaklaşmaktadır. Bugüne kadar ele alınan farklı kanallar arasındaki etkileşimin göz ardı edilmesi, güvenin etkilerini anlamak açısından önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Bu makale, Türkiye’de görece az çalışılan bu konuyla ilgili bir farkındalık oluşturarak önümüzdeki dönemde yapılacak çalışmalar için bir temel oluşturmayı da amaçlamaktadır.⁵

Güven ile devletin kurumsal yapısının işleyişi arasında her iki yöne doğrudan gelişen bir nedensellik ilişkisi bulunabilir. Bu makalede değinileceği üzere, güven çok farklı kanallardan devlet kurumsal yapısını etkileyebileceği gibi, devletin kurumsal yapısı da toplumdaki güven duygusunu etkileyebilir. Kapsayıcı ve demokratik bir kurumsal yapının olduğu ülkelerde insanların birbirlerine daha fazla güvenmeleri pek tabi bir olaydır.⁶ Bir başka deyişle, mülkiyet haklarının korunduğu, sözleşmelerin düzgün bir şekilde uygulanmasının sağlandığı, yolsuzlukların az olduğu ve devletin toplumun genel refah seviyesi için harcamalarda bulunduğu bir ortamda

4 Kullandığımız anket çalışmaları arasında Dünya Değerler Anketi (World Value Survey), Latino Barometro, Asianand East Asian Barometers, Afro Barometer, ve Danish Social Capital Project yer almaktadır.

5 Bu amaca hizmet etmek için literatürdeki çalışmalarda kullanılan metodoloji ve veriler ile ilgili detaylı bilgilere ilerleyen bölümlerde yer verilecektir.

6 Kurumlar literatürünün en önemli isimlerinden Douglass North (2010, s.9) kurumları, insanlar arasındaki etkileşimi biçimlendirmek adına oyunun kurallarını şekillendiren yapı olarak tanımlamaktadır. North, kurumları mülkiyet hakları ve sözleşmeler gibi formel kurumlar ve gelenek, adet ve davranış biçimleri gibi yapıları ise informal kurumlar olarak tanımlar. Güven, bu sınıflamaya göre informal kurumlar çerçevesinde incelenmektedir.

insanlar birbirine daha fazla güvenir. Ancak, makalenin kapsamını aşmamak adına burada genel olarak nedensellik ilişkisinin bir boyutu ele alınarak güvenin bürokrasi ve refah devleti politikalarına etkisi tartışılacaktır.⁷

Robert Putnam (1993), bu alanın en önemli çalışmalarından biri olarak gösterilen “Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy” adlı kitabında, İtalya’daki yerel yönetimler arasındaki ciddi performans farkını incelemiştir. İtalya’nın Kuzey bölgesinde yerel yönetimler daha verimli ve kapsayıcı iken, Güney bölgesinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Bölgeler arasında kağıt üzerinde kurumsal düzende bir farklılık yok iken yerel yönetimlerin performansındaki ciddi farklılık dikkat çekmektedir. Putnam’ın (1993) ortaya koyduğu analize göre bu farklılığın en önemli nedenlerinden birisi sosyal sermayenin önemli bir bileşeni olan güvendir.⁸ Putnam’ı takip eden siyaset bilimciler ve iktisatçılar güven ile devlet mekanizmasının işleyişi arasındaki ilişkiyi teorik ve ampirik olarak incelemişlerdir.

Güven, devletin kurumsal yapısının işleyişini farklı kanallardan etkileyebilmektedir. Güvenin yüksek olduğu toplumlarda insanlar, ahlaki uzlaşma sayesinde günlük ilişkilerini düzenlemek adına bürokratik işlemlere ve sözleşmelere daha az ihtiyaç duyarlar (Fukuyama, 2005, s. 42). Bu durumda güven, işlem maliyetlerini azaltarak ekonomik etkinliği de arttıracaktır. Güven, yolsuzluğu da etkileyebilmektedir. Yüksek güven sayesinde azalan bürokratik işlemler ve düzenlemeler siyasetçilerin ve bürokratların güçlerini kendi menfaatleri için kullanabilecekleri alanların daralması anlamına geldiğinden yolsuzlukları azaltması beklenir. Bununla birlikte, güvenin yüksek olduğu toplumlarda vatandaşların siyasete katılımı da yüksek olduğundan daha şeffaf bir devlet mekanizması için verilen uğraş artmaktadır.⁹ Siyasetçiler ve bürokratlar yaşadıkları toplumun normlarına göre yetiştikleri için, güvenin yüksek olduğu toplumlarda daha dürüst siyasetçi ve bürokratların yetişmesi beklenebilir. Bu iki durum da yine güvenin yolsuzlukları azaltabileceği anlamına gelir.

Güvenin devlet mekanizmasını etkileyebileceği bir başka alan refah devletidir. Refah devletinin sürdürülebilir bir şekilde işleyebilmesi için, önce vatandaşlardan ciddi miktarda vergi toplanması ve daha sonra bu vergi gelirlerinin insanların sağlık ve eğitim başta olmak üzere en temel sosyal ihtiyaçlara erişebilmelerini ve gelir

7 Formel kurumların güvene etkisine dair daha derin tartışmalar için bkz. Rothstein (2003), Keefer ve Knack (2005), Rothstein ve Stolle (2008).

8 Banfield (1958) de Kuzey ve Güney İtalya arasındaki ekonomik gelişim ve kurumsal performans farkı arasındaki açıklamak adına benzer bir argümanı ortaya koymuştur.

9 Burada siyasi katılım, sadece seçimlerde oy kullanmayı değil; siyasi partilere üye olmak, sivil toplum faaliyetlerinde bulunmak, boykot ve protestolara katılmak ve toplumsal olaylarla ilgili kampanyalarda yer almak gibi faaliyetleri de kapsamaktadır.

dağılımı adaletini sağlayacak şekilde dağıtılması gerekmektedir. İnsanlar, devlet yetkililerine ve toplumdaki diğer insanlara güven duymadıkları durumda vergi kaçırmanın yollarını arayacaklardır. Zira eğer bir toplumda ‘insanların çoğu vergilerini tam ödemezler; siyasetçiler ve bürokratlar da zaten vergi gelirlerini vatandaşlar için değil kendi çıkarları için kullanırlar’ düşüncesi hakim ise, o toplumda vergi ödeme eğilimi düşük olacaktır. Bu durumda sürdürülebilir bir refah devleti mekanizmasının oluşması mümkün değildir.

Bu makale şu sırayla devam edecektir: İkinci bölümde güven ile aşırı bürokrasi arasındaki ilişki incelenecektir. Üçüncü bölüm, güvenin yolsuzluğu nasıl etkilediği üzerinde duracaktır. Dördüncü bölümde güvenin refah devletinin nasıl şekillendirdiği analiz edilecektir. Beşinci bölümde devletin kurumsal yapısının sosyal güven üzerine etkileri incelenmiştir. Altıncı bölüm sonuç ve politika önermelerine ayrılmıştır.

Aşırı Bürokrasi

İktisadi faaliyetleri gerçekleştirmek, başta sağlık ve eğitim olmak üzere kamunun sunduğu hizmetlere erişmek ve sosyal hayatla ilgili rutin işlerimizi sürdürebilmek adına devlet kurumları tarafından istenen belgeler, bürokratik işlemler olarak adlandırılmaktadır. Her ülkede bu tarz işlemler olmakla birlikte, istenen belgelerin çokluğu, kapsamı ve maliyeti açısından ülkeler arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, bir şirket kurmak için gerekli bürokratik işlemler, Yeni Zelenda’da yarım günde bitirilebilirken; bu rakam Türkiye’de 6,5, Venezüella’da ise 144 gündür (bkz. Ek-Tablo 1). Şirket kurmak için gerekli bürokratik işlemlerin maliyetinin kişi başına gelire oranı Danimarka’da yüzde 0,2 iken; bu rakam Türkiye’de yüzde 12,7, Kamboçya’da ise yüzde 150,6’dır. Devletin ortaya koymuş olduğu düzenlemelerin kalitesine yönelik toplumdaki algıyı ölçen endeksler de ülkeler arasında ciddi farklılıkları ortaya koymaktadır. Dünya Bankası, devletlerin yönetim kalitesiyle ilgili algıyı ölçmek için ‘Dünya Yönetişim Göstergeleri’ adı altında çeşitli endeksler oluşturmaktadır. Bu endekslerden birisi de düzenleme kalitesi ile ilgilidir.¹⁰ Düzenleme kalitesi, devletin özel sektörün gelişimine izin veren ve destekleyen düzenlemeleri hazırlayabilme ve uygulayabilme kabiliyeti ile ilgili algıyı ölçen bir endekstir. Bu endeks, -2,5 ile +2,5 arasında değişim göstermektedir. Pozitif değerler, düzenlemelerin kaliteli olduğuna işaret etmektedir. Singapur, Hong Kong, Danimarka, İsveç

10 Bu endeksler, hane halkları, şirket yöneticileri, sivil toplum kuruluşları ve bürokratlara yapılan çeşitli anketler kullanılarak oluşturulmaktadır. Daha fazla bilgi için bakınız: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>

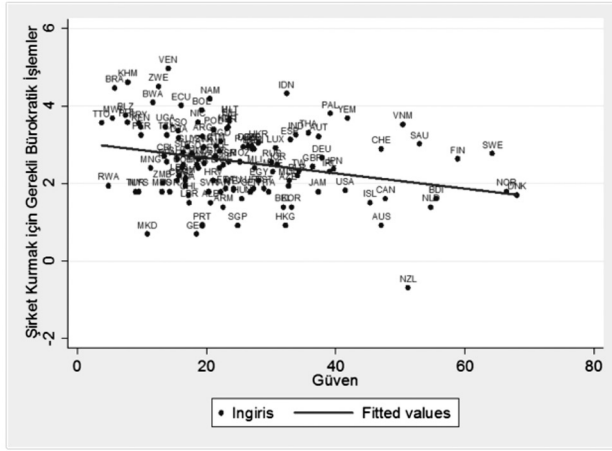
ve Finlandiya gibi ülkeler düzenlemelerin kalitesi bakımından en tepede yer alan ülkelerdir. Zimbabve, Cezayir ve Venezüella gibi ülkeler ise listenin son sıralarında yer almaktadırlar. Türkiye ise 0,42 puan ile orta sıralardadır.

Bürokratik işlemler ve düzenlemelerin çokluğu, işlem maliyetlerini arttırarak zaman ve kaynak israfına neden olmaktadır. Bununla birlikte bürokratik işlemler ve düzenlemeler, bürokraside görevi kötüye kullanmanın ve yolsuzlukların da önünü açmaktadır. Djankov vd. (2002), Klapper vd. (2006) ve Fisman ve Sarria-Allende (2010) tarafından yapılan çalışmalar, bürokratik işlemlerin fazla ve maliyetli olması iktisadi açıdan girişimciliğin önüne engeller koyarak, rekabeti önleyerek ve kayıt dışı ekonominin önünü açarak ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Burada önemli bir noktanın altının çizilmesi gerekmektedir. Devletin ortaya koymuş olduğu bürokratik işlemlerin ve düzenlemelerin bir bölümü toplumsal açıdan faydalıdır. Dolayısıyla, bu işlemlerin ve düzensizliklerin eksikliklerinin; ekonomik, siyasi ve sosyal hayat açısından yıkıcı etkileri olabilmektedir. Örneğin, 1980-2008 yılları arasında bütün dünyayı saran finansal deregülasyon süreci, önce gelişmekte olan ülkelerde daha sonra da gelişmiş ülkelerde çok ciddi finansal krizlere neden olmuştur. Dolayısıyla burada kastedilen; işlem maliyetlerini gereksiz yere arttıran ve zaman israfına neden olan şirket kurma üzerindeki düzenlemeler, araba ve konut satarken gerekli olan evraklar ve mahkemeye başvururken gerekli olan ağır prosedürler gibi bürokratik işlemler ve düzenlemelerdir.¹¹

Şekil 1, toplumdaki güven duygusu ile bir şirket kurmak için gerekli bürokratik işlemlere harcanan gün sayısı (logaritması) arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Aradaki negatif ilişki güven duygusu düşük olan toplumlarda bürokratik işlemlerin fazla olduğuna işaret etmektedir. Şekil 2 ise toplumdaki güven duygusu ile düzenlemelerin kalitesi arasındaki pozitif ilişkiyi gözler önüne sermektedir. İnsanların birbirlerine daha fazla güvendiği toplumlarda düzenlemelerin kalitesine yönelik algı pozitifdir.¹²

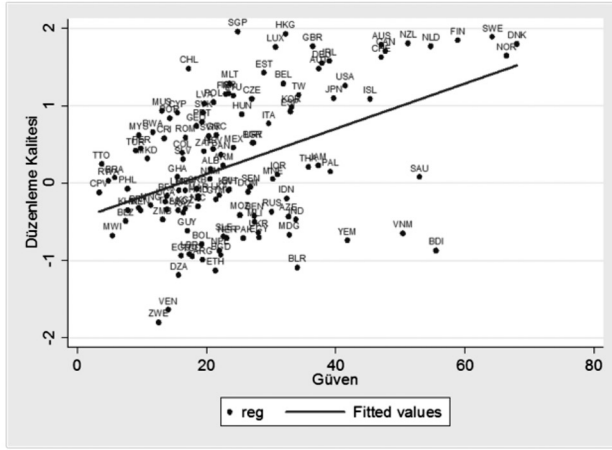
11 Bu tip bürokratik işlemler ve düzenlemeler literatürde aşırı bürokrasi (red tape) olarak adlandırılmaktadır.

12 Bu makalede yer alan şekiller değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünü göstermemektedir. Şekiller, sadece güven ve ilgili değişken arasındaki basit korelasyonu göstermektedir. Bu şekilleri koyma amacımız, makale boyunca güvenin devletin kurumsal yapısının etkinliğini hangi kanallarla etkilediğine dair yaptığımız argümanları okuyucuların kafalarında canlandırabilmeleri içindir. Güvenin devletin kurumsal yapısına doğru nedensellik ilişkisini ortaya koymak için kullanılan ekonometrik teknikler için bakınız: Tabellini (2008a), Gür (2015).

Şekil 1 Güven ve Şirket Kurmaya İlişkin Düzenlemelere Harcanan Gün Sayısı

Kaynak: *Güven* (World Value Survey, Latino Barometro, Asian and East Asian Barometers, Afro Barometer, ve Danish Social Capital Project); *Şirket Kurma* (Doing Business - <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/starting-a-business>)

Şekil 2 Güven ve Düzenlemelerin Kalitesi

Kaynak: *Güven* (World Value Survey, Latino Barometro, Asian and East Asian Barometers, Afro Barometer, ve Danish Social Capital Project); *Düzenleme Kalitesi* (World wide Governance Indicators - <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home>)

Peki, güven ile aşırı bürokrasi arasında ne gibi bir ilişki bulunmaktadır? Devletin kontrol mekanizmasının olmadığı durumlarda insanların vereceği kararların sistemin ve piyasaların işleyişini bozabileceğine dair beklentinin varlığı; bürokratik işlem ve düzenlemelerin arz ve talebinin artmasını beraberinde getirir. Devlet, girişimcilerin iş kurarken ve vergi öderken veya vatandaşların mallarını satarken ken-

disine edecekleri beyanlara güvenmediğinde, bürokratik işlemleri ve düzenlemeleri devreye sokarak oluşabilecek zararları asgari seviyeye indirmeye çalışmaktadır. Karagül (2012, s. 131) tarafından vurgulandığı gibi: “Bürokratik işlemlerin çokluğunu, devleti idare eden yönetici konumundaki kişiler ile yönetilenler olarak kabul edilen vatandaşlar arasında dikey karakterli güven eksikliğine dayandırmak mümkündür. Çünkü idare ettiği kişilerin açık sözlü beyanına güvenmeyen üst kurum, gereğinden daha fazla hassasiyetle, kişinin her niyetini ve sözünü başka bir kurumun vereceği resmi evrak ile delillendirmesini talep etmektedir.”

Güven eksiliğinden kaynaklanan aşırı bürokrasi vatandaşlar için işlem maliyetini arttırtmasının yanı sıra zaman israfına da neden olmaktadır. Bir toplumdaki yaygın güvensizlik duygusu, bürokratik işlemler ve düzenlemelerin önünü açarak ekonomik aktivitelere bir tür vergi olarak insanlara geri döner. Netice olarak, Fukuyama (2005, s. 43)’nın belirttiği gibi: “...birbirine güvenmeyen insanlar, en nihayetinde yalnızca müzakereye, anlaşmaya ve dava etmeye iten bir formel kurallar ve düzenlemeler sistemi altında birbiriyle işbirliği yapabildikleri bir toplumda bulacaklardır... Toplumdaki güvenin yerini alan bu yasal aygıt, ekonomistlerin “işlem maliyeti” diye adlandırdıkları unsuru kapsar. Diğer bir deyişle, toplumdaki yaygın güvensizlik, bütün ekonomik aktivitelere bir tür vergi olarak eklenir.”

“Her Şeyi Değiştiren Şey: Güven” adlı kitabın yazarları Stephen Covey ve Rebecca Merrill bu durumu bir örnek ile çok net şekilde ortaya koymaktadır. 11 Eylül terörist saldırıları sonrası ABD’de ciddi bir güven sorunu yaşandı. Covey ve Merill, saldırılardan önce, uçağın kalkmasına yarım saat kala havalimanına gitmenin yeterli olduğunu ancak olaylar akabinde artan önlemler sonrasında bu sürenin 2-3 saate çıktığını belirtiyorlar (2010, s.30). Yazarlar, ayrıca 11 Eylül’den sonra uçak biletlerine konan güvenlik vergisinin ödenmesi gerektiğine dikkat çekmektedirler. Güven eksiliğinden kaynaklanan bürokratik işlemlere Türkiye’den birçok örnek verebilir. Örneğin, yurtdışında üniversite eğitimi almış kişilerin Türkiye’de diplomalarının denkliğini almak için ilgili devlet kuruma başvurmak zorundadır; çünkü devlet herkesin diplomada sahtekarlığa başvurabileceğini hesap etmektedir. Diplomanın noter tasdikli tercümesi ve bir dizi başka evrakla birlikte yapılan başvurunun neticelenmesi birkaç ayı alabilmektedir. Denklik süreci, istenen belgelerin artmasıyla birlikte son birkaç yıldır daha da zor hale gelmiştir.

Liberal iktisatçıların arzuladığı gibi piyasaların devlet denetiminden uzak kalması, güven erozyonuna neden olabilmektedir. Güvendeki azalma daha sonraki dönemlerde olması gerekenden daha ağır düzenlemeleri beraberinde getirmektedir. Örneğin, ABD’de 2000’lerin başında Enron ve Worldcom gibi büyük şirketlerin muhasebe kayıtlarında usulsüzlükler hisse sahiplerini ve kamuoyunu yanlış bilgi-

lendirdiğinin ortaya çıkması yeni düzenlemeleri beraberinde getirdi. Piyasalarda sarsılan güveni yerine getirmek adına 2002 yılında Halka Açık Şirketler Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası veya bilinen adıyla Sarbanes-Oxley Yasası yürürlüğe girdi. Bu yasa çerçevesindeki kurallara uymak için artık şirketlerin hem çok fazla zaman hem de çok fazla maliyete katlanmaları gerekmektedir. Yasanın şirketlere maliyetinin, ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Kurulu'nun (Securities and Exchange Commission) ilk tahminlerinden 28 kat daha fazla olduğu belirtilmektedir (Covey ve Merill, 2010, s. 31).

Güven eksikliği sadece bürokratik işlemler ve düzenlemelerin arzını arttırmakla kalmaz, ayrıca vatandaşların bunlara olan talebini de arttırmaktadır. Aghion vd. (2010) bu durumu teorik ve ampirik olarak incelemişlerdir. Yazarlar, teorik olarak konuya negatif dışsallıkları hesaba katarak yaklaşmışlardır. Bir insan tanımadığı insanlara güvenmediği zaman bu insanların vermiş olduğu ekonomik veya sosyal bir kararın kendisi için negatif bir dışsallık oluşturabileceğine daha fazla inanır. Aghion vd. (2010) bu durumda da insanların vereceği kararların bürokratik işlemler ve düzenlemelerce sınırlandırılarak dışsallıkların içselleştirilmesinin talep edilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Örneğin, bir nehrin bir ucunda bir ilaç fabrikası diğer ucunda ise bir balık çiftliğinin olduğunu düşünelim. İlaç fabrikasının atıklarının nehri kirleterek balık çiftliğinde yetişen balıkları olumsuz yönde etkileme riski bulunmaktadır. Bu durum bir negatif dışsallıktır. Eğer balık çiftliğinin sahibi ilaç fabrikasının sorumlu davranıp gerekli önlemleri alacağına güveniyorsa devletin o fabrikayı sıkça denetlemesini talep etmez. Eğer ilaç fabrikası nehri kirletmemek adına gerekli önlemleri almadığına dair sinyaller veriyor ise, bu durumda balık çiftliğinin sahibinde meydana gelen güven kaybı sıkı denetim ve düzenleme talebini beraberinde getirir. Aghion vd. (2010) bu teorilerini hem makro hem de mikro bazlı veri kullanarak ampirik olarak test etmişlerdir. Yazarların ülkeler arası kesit veri ile (cross-country) yaptıkları makro analiz, güvenin şirket kurma ve emek piyasası üzerindeki düzenlemeleri ve hukuk sistemindeki prosedürel işlemleri azalttığını göstermektedir.¹³

İçsellik (endogeneity) sorunlarından dolayı, makro bazlı ekonometrik çalışmanın sonuçları değerlendirilirken dikkat edilmelidir. Sonuçlar özellikle de nedenselliğin yönünü göstermesi bakımından sorunludur. İçsellik sorununu aşmak adına mikro bazlı ekonometrik sonuçlar daha sağlıklı olabilmektedir. Öncelikle mikro analizde ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişlik, eğitim, kurumsal yapı ve siyasi sistem gibi önemli farklılıklar ekonometrik modelde kontrol edilebildiği için insan-

13 Şekil 1'de görüleceği üzere güven ile şirket kurmak için gerekli bürokratik düzenlemeler arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır.

ların veya firmaların davranış ve tercihlerinin belirleyicileri ile ilgili daha net bir tablo ortaya çıkmaktadır. Aghion vd. (2010) mikro bazlı ampirik analizde çeşitli hane halkı anket çalışmaları kullanılarak güven ile insanların bürokratik düzenlemelere olan talebi arasındaki ilişki incelemiştir. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, tanımadıkları insanlara daha fazla güvenen insanların bürokratik işlemleri ve düzenlemeleri daha az destekledikleri görülmektedir.

Pitlik ve Kouba (2015) insanların birbirlerine karşı duydukları güven duygusunun bürokratik düzenlemelere etkisinde devlete ve şirketlere olan güvenin rolünü incelemiştir. Yazarlar, insanlar birbirlerine güvenmedikleri zaman daha fazla bürokratik düzenleme talep etmelerinin önemli bir koşula bağlı olduğunu öne sürmektedirler. Bu hipoteze göre, eğer insanların toplumdaki diğer insanlara karşı çok fazla güven duymadıkları zaman negatif dışsallıkla karşılaşmamak adına daha fazla bürokratik denetleme talep ediyorlarsa, bu durum insanların sorun çözme açısından şirketlere kıyasla devlete daha fazla güvenmelerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, otomobillerin karbon emisyonunu sınırlandırmak isteyen insanlar, bu alana bürokratik düzenlemeler getirilmesini ancak otomobil şirketlerinin kendi inisiyatifleri ile bu sorunu çözemeyeceklerine olan güvenleri devletin bu sorunu hakkaniyetle çözeceğine olan güvenlerinin altında kaldığı zaman talep ederler. Yazarların ampirik sonuçları bu hipotezi destekler niteliktedir. Ampirik bulgulara göre, insanların toplumdaki tanımadıkları insanlara karşı güvenleri tam olsa da eğer devlete olan güven duyguları şirketlere olan güven duygularının önündeyse bürokratik düzenlemelere daha sıcak bakmaktadırlar.

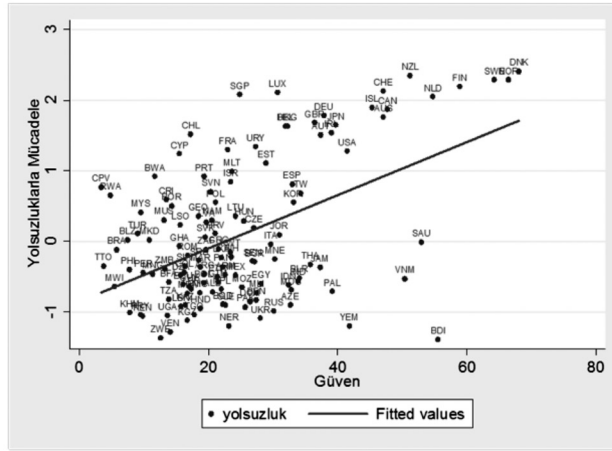
Toplumdaki güven duygusunun bürokratik işlemler bir yana, anayasanın yapısına bile etkisi bulunmaktadır. Dünya genelinde anayasaların uzunluğu bakımından ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin İzlanda'nın anayasası 4.000 kelimedenden oluşurken, Hindistan anayasası 78.000 kelimedenden meydana gelmektedir (Voigt, 2009, s. 290). İngiltere'nin ise yazılı bir anayasası bulunmamaktadır. Buchanan ve Tullock (1962, s. 63-84) anayasaların iki faktörü muhakkak dengelemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Anayasa ilk olarak siyasi kararlara varmanın ve onları uygulamanın işlem maliyetlerini azaltmalıdır. Bir diğer yandan da anayasa, politikacıların azınlık olan insanlara ve grupları baskı altına almalarını önleyecek nitelikte olmalıdır. Ancak, bu tip kararları almayı önleyecek kısıtların fazla olması da işlem maliyetlerini artırmaktadır. Eğer toplumda insanların birbirine güveni yoksa, hayatın her alanıyla ilgili politikacıların keyfi kararlar almasını engelleyecek kısıtları anayasaya koyma ihtiyacı doğabilir. Bu durumda da çok hantal bir anayasa ortaya çıkarak gerek ekonomik gerek de siyasi anlamda hızlı karar alma zorlaşacaktır.

Björnaskov ve Voigt (2014) buradan yola çıkarak güven ile ülkelerin anayasalarının uzunluğu arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemişlerdir. Yazarlar, güvenin anayasasının uzunluğunu negatif etkilediğini bulmuşlardır. Sonuçlara göre, toplumdaki iki ülke arasındaki 10 puanlık bir güven duygusu farkı anayasasının hacmini yaklaşık 3.000 kelime değiştirmektedir.

Yolsuzluk

Yolsuzluk, en basit ifadeyle siyasetçilerin ve bürokratların ellerindeki yetkileri kötüye kullanarak bundan maddi veya manevi olarak çıkar elde etmesidir. Baumol (1990), Mauro (1995) ve Wei (2000) tarafından yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi yolsuzluklar; fiziki ve beşeri sermaye yatırımlarını azaltarak, kamu kaynaklarının verimsiz kullanılmasına yol açarak ve doğrudan yabancı yatırımların önünü kapatarak ekonomik gelişmeyi engeller. Yolsuzluk, bir yandan da gelirin yoksul kesimden elit bürokratik kademeye ve iş adamlarına doğru transferine yol açarak gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir.

Yolsuzluk, her ülkede kaçınılmaz olarak mevcuttur. Ancak, ülkeler arasında yolsuzlukların büyüklüğü ve sıklığı bakımından ciddi farklar bulunabilmektedir. Resmi kayıtlara dayandırılmadığından dolayı yolsuzluklarla ilgili sayısal veri bulmak neredeyse imkânsızdır. Dünya Bankası ve Uluslararası Şeffaflık Derneği gibi kurumlar, ülkeler arasındaki yolsuzluk farklarını ölçmek adına ülkedeki şirket yöneticileri, siyasetçiler ve vatandaşların görüşlerini alarak endeksler oluşturmaktadır. Bu endeksler, yolsuzluklarla ilgili sayısal ve objektif verilerden ziyade, yolsuzluk algısını yansıtmaktadır. Dünya Bankası tarafından yayınlanan Dünya Yönetişim Göstergeleri'ndeki yolsuzluk algısı endeksi -2,5 ile +2,5 arasında değişim göstermektedir. Yüksek rakamlar, yolsuzluğun kontrol altına alınmış olduğu algısını göstermektedir. Ek-Tablo 1'e baktığımızda Burundi, Zimbabve ve Yemen gibi ülkelerde yolsuzluk algısının çok kötü olduğu görülmektedir. Türkiye bu kategoride de yine orta sıralarda yer almaktadır. Yolsuzluğun en az hissedildiği ülkelerin İskandinav ülkeleri olduğu anlaşılmaktadır. İskandinav ülkeleri bir taraftan güvenin en yüksek, diğer taraftan ise yolsuzluğun en az hissedildiği ülkelerdir. Şekil 3'den de görüleceği üzere, güven ile yolsuzluğun kontrolü algısı arasında çok güçlü bir pozitif ilişki bulunmaktadır.

Şekil 3 Güven ve Yolsuzlukla Mücadele

Kaynak: *Güven* (World Value Survey, Latino Barometro, Asian and East Asian Barometers, Afro Barometer, ve Danish Social Capital Project); *Yolsuzlukla Mücadele* (Worldwide Governance Indicators)

İnsanlar yolsuzluğa teşebbüs edebilecekleri bir durumla karşılaştıkları zaman kendilerini sorgulayabilirler. Zira yolsuzluğu gerçekleştirmeleri durumunda elde edecekleri fayda, toplumda beraber yaşadıkları diğer insanları haksızlığa uğratacaktır. Güvenin yüksek olduğu bir toplumda yaşayan bir insanın bu sorgulama neticesinde diğer insanların da bu tip eylemlere çok fazla bulaşmadıklarını düşünüp yolsuzluğa yeltenmeme olasılığı daha yüksektir. Güvenin düşük olduğu bir toplumda yaşayan bir insanın ise, nasıl olsa insanların çoğu yolsuzluğa bulaşmıştır düşüncesiyle olaya yaklaşarak yolsuzluğa yeltenmesi daha yüksek bir ihtimaldir. Eğer herkes yolsuzluğa bulaşıyor algısının da etkisiyle bir toplumda güven duygusu düşük ise, insanlar bazı işlerini rüşvet vererek çözmeyi ahlak dışı olarak görmezler. Bu durumda, Myrdal (1969, s. 409)’ın da belirttiği gibi, ‘eğer herkes yolsuzluğa bulaşmış (yozlaşmış) olarak görünüyorsa, neden ben de yozlaşmayayım’ anlayışı insanlarda yaygınlık kazanır. Dolayısıyla, toplum zamanla yolsuzluk girdabına girer.

Güven, yolsuzluğa siyasetin farklı kanalları vasıtasıyla etki edebilir (Bjørnskov, 2010, s. 325-331). Bunların ilki seçmen kanalıdır. Güvenin yüksek olduğu toplumlarda insanların yurttaşlık eğilimleri yüksektir.¹⁴ Yurttaş bireyler, siyaseti daha yakından takip etmekte ve siyasetle ilgili bilgileri paylaşmaya daha açık olmaktadır. Bu durum, insanların devletten daha şeffaf olmasını talep etmeyi berabe-

14 Güven duygusu yüksek insanların oy kullanma, şikayetlerini devlete bildirme, siyasi aktivitelere katılma, gönüllülük esaslı toplumsal kampanyalara katılma ve mahkemelerde görev alma (jüri üyeliği veya tanık olarak) eğilimleri daha yüksektir. Bakınız Putnam (1993) ve Uslaner (1999).

rinde getirmektedir. Devletten daha şeffaf olmasına yönelik seçmenlerden gelen yoğun talep yolsuzlukları sınırlandırabilecek bir unsurdur. Tabellini (2008a) İtalya için yapmış olduğu analizde sosyal güvenin yüksek olduğu İtalyan bölgelerindeki vatandaşların hakkında ceza soruşturması bulunan siyasetçileri seçimlerde daha fazla cezalandırdıklarını göstermiştir.

Güvenin yolsuzluğu etkileyebileceği ikinci kanal ise siyasetçi ve bürokrat yetiştirme ile ilgilidir. Siyasetçiler ve bürokratlar içinde bulundukları toplumun sosyal ve kültürel normları çerçevesinde yetiştikleri için iş hayatlarında verecekleri kararlar da toplumsal yapıdan bağımsız hareket etmelerini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Güvenin yüksek olduğu toplumlarda siyasetçiler ve bürokratlar, çocukluktan beri yetiştiği ortamın kendisine öğretmiş olduğu öğretiler ışığında vatandaşların haklarını gözetmeyi ön plana koyarak yetkileri dâhilinde kanunları ve politikaları uygulamaya çalışacaktır. Bu tip bir siyasi ve bürokratik anlayışın olduğu bir ortamda yolsuzlukların az olması beklenmektedir.

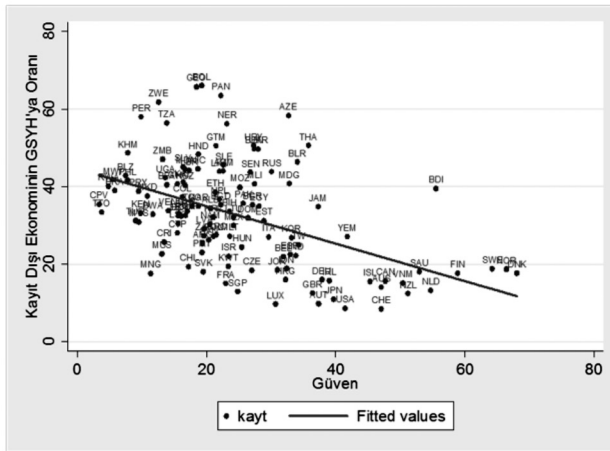
Uslaner (2008) İskandinav ülkeleri ve ABD için yapılan hane halkı anket çalışmalarını kullanarak güven ile yolsuzluk algısı arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Yazar, güven ve yolsuzluk ilişkisini sadece mikro veri kullanarak değil, ABD eyaletleri için yaptığı yatay kesit (cross-section) ekonometrik analizle de test etmiştir. Uslaner (2008)'in sonuçları eyaletler arasındaki kişi başına düşen gelir ve gelir dağılımı adaletsizliği farklılıkları gibi önemli faktörler bağımsız değişkenler olarak modele dahil edildiğinde dahi güvenin yolsuzluk algısını azalttığını göstermektedir. Bjørnskov (2010, 2011) tarafından yapılan ampirik çalışmalar da güvenin yolsuzluğu azalttığını göstermektedir.

Refah Devleti

Piyasa mekanizmasının yarattığı geliri kalkınma dostu alanlara aktarabilen refah devleti sistemi, ekonomik gelişme açısından çok önemlidir. Sürdürülebilir bir refah devleti sisteminin kurulması için güçlü vergi gelirlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle, gelire göre artan oranlı vergilerin etkin bir şekilde toplanabilmesi kritik bir öneme sahiptir. İnsanların kendilerinden toplanan vergilerin devlet eliyle başta eğitim ve sağlık gibi sosyal alanlara ve toplumdaki işsiz ve yoksul insanlar gibi ihtiyaç sahiplerine aktarıldığına inanmaları gerekir. İnsanların bu inanca sahip olup vergilerini ödemeleri için toplumdaki diğer vatandaşlara, siyasetçilere ve bürokratlara güvenmeleri önem arz etmektedir.

Toplumdaki insanların birbirlerine duydukları güven duygusu, bedavacılık problemini aşmak ve dolayısıyla vergilerin gönül rahatlığıyla ödemesi için anahtar rol oynayabilir. Bedavacılık (free-rider), bireyin herhangi bir bedel ödemediği bir mal

veya hizmeti tüketerek bazı insanları bu mal ve hizmetlerden mahrum bırakmasına neden olduğu eylemdir. Bedavacılık, özellikle hiçbir bireyin dışlanmaması gerektiği kamusal mallarda sıkça karşılaşılan bir sorundur. Toplumdaki insanlardan bazıları, refah devleti sisteminin işlemesi için biriken havuza katkı yapmadan buradan olabildiğince fazla fayda sağlama eğiliminde olabilirler. Ancak, güven duygusunun yüksek olduğu toplumlarda insanlar, toplumdaki diğer bireylerin bedavacılığa kaçmadan hareket edeceklerine daha fazla inanırlar. Dolayısıyla, vergisini ödeme aşamasında olan bir birey, toplumdaki diğer insanların da vergilerini ödeyeceğine ve refah devletinin vatandaşlara sunduğu imkânları suiistimal etmeden kullanacaklarına olan güveni derecesinde vergi öder.¹⁵ Güven derecesi düşük ise vergi kaçırma eğilimi yüksek olur. Ek-Tablo 1’de Schneider (2012) tarafından hesaplanmış olan kayıt dışı ekonominin GSYH’ya oranı verisi mevcuttur. Verilerden anlaşılabileceği üzere, kayıt dışı ekonominin en az olduğu ülkeler arasında İsviçre, ABD, Avusturya ve Japonya bulunurken, kayıt dışı ekonominin en fazla olduğu ülkeler arasında Bolivya, Gürcistan ve Zimbabve yer almaktadır. Yapılan argümanlara paralel olarak, Şekil 4, bize güven ile kayıt dışı ekonomi arasındaki negatif ilişkiyi göstermektedir. Toplumdaki güven derecesi yüksek ise insanların vergilerini tam ödeme eğilimi yüksek olur.

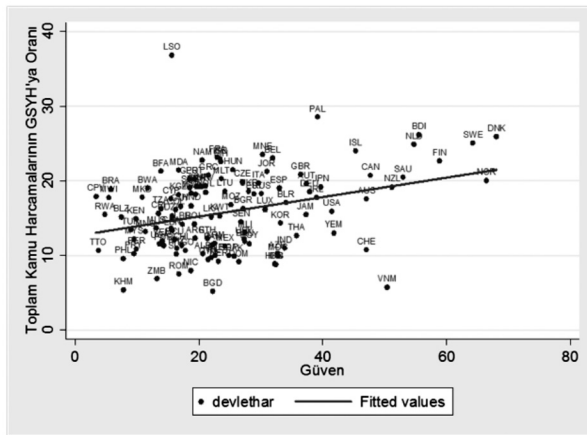
Şekil 4 Güven ve Kayıt Dışı Ekonominin GSYH’ye Oranı

Kaynak: *Güven* (World Value Survey, Latino Barometro, Asian and East Asian Barometers, Afro Barometer, ve Danish Social Capital Project); *Kayıt Dışı Ekonominin GSYH’ye Oranı* (Schneider, 2012)

15 Vergi ödemek, başışta bulunmak ve oy kullanmak gibi sosyal hayatı ilgilendiren konularda karar verirken diğer insanların tutumlarını da gözetilir. Toplumda diğer insanların da vergilerini ödedikleri, başışta bulunukları ve oy kullanmaya gittiklerine dair güvenimiz var ise biz de benzer bir tutum sergileriz. Bu konuyla ilgili psikoloji ve deneysel iktisat alanlarında yapılmış önemli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları için bakınız Frey ve Meier (2004), Frey ve Togler (2007), Andriani (2016), Bruhin vd. (2015).

Bir insan vergi öderken sadece diğer insanların da vergilerini ödemelerine değil, toplanan vergi gelirlerinin etkin bir şekilde harcandığına da güvenmek ister. Bir başka deyişle, siyasetçilerin ve bürokratların toplanan vergi gelirlerini kendi çıkarları için değil, toplumun faydası için kullanacaklarına güvenmek ister. Yukarıda değindiğimiz gibi, güven derecesi düşük olan toplumlarda siyasetçiler ve bürokratlar yolsuzluklara daha fazla karışma eğilimindedirler. Dolayısıyla bu tip toplumlarda, insanlar bir taraftan daha az vergi verirken diğer taraftan da refah devletinin nimetlerinden daha fazla faydalanmak isterler. Bu da refah devleti sisteminin yozlaşmasına neden olur. Dünya Bankası tarafından yayınlanan Dünya Kalkınma Göstergeleri'nden aldığımız toplam kamu harcamalarının GSYH'ye oranına bakıldığında, kamu harcamalarının en yüksek olduğu ülkeler arasında İskandinav ülkelerinin olduğu göze çarpmaktadır. Refah devletinin İskandinav ülkelerinde ne kadar gelişmiş olduğu düşünüldüğünde bu şaşırılmayacak bir durumdur. Güven ve kamu harcamaları arasındaki pozitif ilişki de Şekil 5'de görülmektedir. Güven duygusu yüksek olan ülkelerde toplam kamu harcamalarının GSYH'ye oranı yüksektir.

Ampirik sonuçlar, güvenin refah devleti sistemine olan etkisine dair teorik tartışmaları destekler niteliktedir. D'Hernoncourt ve Méon (2012) yaklaşık 60 ülkeyi kapsayan çalışmalarında, güvenin düşük olduğu toplumlarda kayıt dışı ekonominin GSYH'ye oranının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Berg ve Bjørnskov (2011) tarafından yapılan ampirik çalışmanın sonuçlarına göre, güven hem devlet gelirlerini hem de harcamalarını arttırmaktadır. Yazarlar, bu bulgunun güvenin refah devleti için önemine işaret ettiğini vurgulamaktadırlar. Benzer bir çalışmada, Bjørnskov ve Svendsen (2013) güvenin devletin sübvansiyon ve transfer harcamalarını arttırdığını göstermişlerdir.

Şekil 5 Güven ve Toplam Kamu Harcamalarının GSYH'ye Oranı

Kaynak: *Güven* (World Value Survey, Latino Barometro, Asian and East Asian Barometers, Afro Barometer, ve Danish Social Capital Project); *Kamu Harcamalarının GSYH'ye Oranı* (World Development Indicators - <http://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOV.TZS>)

Daniele ve Geys (2015) Avrupa Sosyal Taraması'nı kullanarak güven duygusu ile refah devletine destek arasındaki ilişkiyi mikro ölçekte incelemişlerdir. Bağımlı değişken olarak kullanılan refah devletine destek şu anket sorusu ile ölçülmüştür: *"Birçok sosyal yardımlar ve hizmetler vergiler ile karşılanmaktadır. Eğer hükümet vergileri ve sosyal yardım ve hizmetlere yaptığı harcamaları arttırmak ile vergileri ve sosyal yardım ve hizmetlere yaptığı harcamaları azaltma arasında kalırsa, hangisini yapmalı?"* Bağımsız değişken olan güveni ölçmek için ise yukarıda değindiğimiz güven sorusu kullanılmıştır. Ekonometrik sonuçlar, güven duygusunun refah devletine desteği arttırdığına işaret etmektedir. Gür vd. (2015) Geçiş Ülkelerinde Yaşam Anketi'ni (Life in Transition Survey) kullanarak güven ile kamu eğitime destek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bağımlı değişken olarak kullanılan kamu eğitime destek şu soru ile ölçülmüştür: *"Eğer ekstra paranın kamu eğitiminin geliştirilmesi için kullanılacağından emin olsanız, bunun için gelirinizin bir kısmını verir misiniz veya daha fazla vergi öder misiniz?"* Bu soruya istenen cevap evet veya hayırdır. 'Evet' cevabı kamu eğitim harcamalarına desteği göstermektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, güvenin kamu eğitime destek olasılığını arttırdığını göstermektedir. Kamu eğitimi refah devletinin önemli bir bileşeni olduğu için bu sonuç da güven ile refah devleti sistemi arasındaki pozitif ilişkiye işaret etmektedir. Torgler (2004) ise Dünya Değerler Anketi ve Avrupa Sosyal Taraması'nı kullanarak Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bağımsızlıklarını kazanan Geçiş Ekonomileri için yaptığı ekonometrik analizde devlet kurumlarına güven ile vergi ahlakı (tax morale) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı, vergi ahlakını ölçmek için "fırsat varken vergide üçkağıtçılık yapılı" ifadesinin ne kadar haklı görülebileceği ile ilgili anket sorusunu kullanmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçları, devlet kurumlarına güven arttıkça vergi ahlakının da arttığını göstermektedir.

Algan vd. (2016) Avrupa devletleri arasındaki refah devleti sistemi farklılıklarından yola çıkarak güvenin refah devletine etkisinin iki zıt şekilde gerçekleşebileceğinin üzerinde durmuşlardır. İskandinav ülkelerinde hem güven duygusu hem de refah devletinin sunduğu imkânlar yüksektir. Avusturya, Almanya ve İtalya gibi ülkeler de ise güven görece düşük iken refah devletinin boyutu yüksektir. Yazarlar, insanların hem çok yüksek güven seviyesine hem de çok düşük güven seviyesinde refah devletini destekleme eğiliminde olacaklarını öne sürmektedirler. Güvenin yüksek olduğu toplumlarda refah devletinin neden gelişmiş olacağını yukarıda tartıştık. Peki, neden güvenin düşük olduğu toplumlarda da refah devletinin boyutu yüksek olabilir? Yazarlara göre, güvenin düşük olduğu toplumlarda insanlara düşük vergi ödeme eğiliminde oldukları halde, refah devletinin nimetlerinden faydalanmakta sorun görmezler ve devletten refah devletinin sınırlarını genişletmesini isterler. Hükümetler seçimleri düşündüklerinden dolayı popülist bir mantıkla in-

sanların bu talebini geri çevirmezler. Yazarlar, Dünya Değerler Anketi ve Avrupa Sosyal Taraması'nı kullanarak bu iki zıt etkiyi göstermeye çalışmışlardır. Güvenin düşük olduğu toplumlarda yurttaşlık algıları daha yüksek olduğu için yazarlar ilk olarak çeşitli yurttaşlık ölçütleri kullanarak düşük güven ile refah devletine destek arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yurttaşlık ölçütleri olarak *'şansınız varken vergide usulsüzlük yapılabilir'*, *'ücreti ödemededen toplu taşıma araçlarına binilebilir'*, *'hakkınız olmasa da devlet yardımı talep edilebilir'* ve *'çalıntı mal satın alınabilir'* gibi ifadelerdeki davranışların maruz görülebilme derecesi kullanılmıştır. Bu ifadelerdeki eylemlerin maruz görülebilmesi kişilerin yurttaşlık algısının duygusunun düşük olduğuna işaret etmektedir. Ekonometrik sonuçlar, yurttaşlık algısının düşük olduğu bireylerin refah devletini daha fazla desteklediğini göstermektedir. Tekrar belirtmek gerekirse, buradaki refah devletine destek, vergi ödeyerek destek olmayı değil, refah devletinin nimetlerine daha fazla talep duyulması anlamına gelmektedir. Öte yandan klasik güven sorusu (Genel olarak konuşursak, çoğu insanın güvenilir olduğunu mu söyleyebilirsiniz, yoksa insanlarla ilişkilerinizde çok dikkatli olma ihtiyacı duyduğunuzu mu söyleyebilirsiniz?) bağımsız değişken olarak kullanıldığı zaman, güven duygusu yüksek olan insanların refah devletini daha fazla destekledikleri görülmektedir. Sonuç olarak, güvenin düşük olduğu bir toplumda birçok insanın az vergi verdiği ancak devletten yüksek meblağlarda yardım istediği bir refah devleti sistemine olan talep artabilir. Bu durumda refah devletinin boyutları genişler ancak bu sistem hem yozlaşmış hem de sürdürülemez bir sistemdir. Yunanistan'da kriz sonrası ortaya çıkan gelişmeler bu duruma en uygun örnektir. Sürdürülebilir bir refah devleti sisteminin oluşması için ise yüksek güven duygusu gereklidir.

Jensen ve Svendsen (2011) Avrupa ülkelerindeki refah devleti sistemi farklılıklarına başka bir açıdan yaklaşmıştır. Avusturya, Almanya, Fransa ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinde kişiselleştirilmiş güven duygusu daha yoğundur ve dolayısıyla aileye daha fazla önem verilir. İsveç, Norveç, Hollanda ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde ise sosyal güven duygusu daha yoğundur. Bu ülkelerde, vergi gelirlerinin önemli bir kısmının ihtiyaç sahibi sosyal gruplara dağıtıldığı kapsamlı bir refah devleti sistemi bulunmaktadır. Kişiselleştirilmiş güven duygusunun yüksek olduğu ülkelere ise en küçük sosyal birim olan aileyi gözetten bir refah devleti anlayışı vardır. Bu ülkelerde özellikle emekli aylığı, işsizlik maaşı, hasta ve engelli sigortaları gibi aileyi korumaya yönelik harcamalar daha fazla görülmektedir. Bu ülkelerde aile yapısına zarar vereceği düşüncesi ile çocuk ve yaşlı bakımı yardımları gibi kadınların emek piyasasına katılımlarını arttıran sosyal yardımlar görece daha düşüktür. Jensen ve Svendsen (2011) tarafından derlenen OECD verilerine göre, ülkelerin demografik yapıları benzer olmasına rağmen, yukarıda saydığımız kıta Avrupası ülkeleri emekli maaşlarına İskandinav ülkelerinden iki kat daha fazla para harcamaktadır. Öte

yandan İskandinav ülkeleri çocuk yardımına bu ülkelerden beş kat daha fazla para aktarmaktadır. Bu durum sosyal güvenin, refah devletindeki harcamaların kompozisyonun da değiştirdiğine işaret etmektedir.

Ülkeler her dönemde yüksek büyüme performansı sürdüremeyecekleri için zaman zaman refah devletinin sunduğu imkânların sınırlandırılmasını gerektirebilir. Örneğin, Küresel Finans Krizi sonrası Yunanistan'da kemer sıkma politikaları uygulayarak borç seviyesini düşürmeye yönelik bir dizi reform hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Reformların toplum açısından faydalı bir şekilde gerçekleşmesi için toplumsal mutabakat gerekmektedir. Bunun için de reformdan dolayı bazı sosyal haklarını kaybeden vatandaşların kayıplarının gelecekte toplumun kazanan kesimleri tarafından telafi edileceğine dair bir algının oluşması gerekmektedir. Toplumdaki bir kesim, ellerindeki ayrıcalıkları kaybetmemek adına başka bir kesimle işbirliğine girmeye yanaşmayarak reformların toplumsal açıdan faydalı bir hal almasının önüne geçebilirler. Bu tarz bir işbirliği için toplumda güven duygusunun yüksek olması gerekmektedir (Boix ve Posner, 1998, s. 691; Keefer ve Knack, 2005, s. 707). Dolayısıyla insanlar, yapılacak reformların toplumda sadece belli bir kesimin faydasına olmayacağına inanmaları, reformun gerçek anlamda başarıya ulaşması için kritik öneme sahiptir. Yunan vatandaşlarının çoğunda, bu reformların Troyka tarafından dayatıldığına ve zengin kesime dokunmadığına yönelik algı, hayata geçirilmeye başlanan reformlardan elde edilecek performansı olumsuz yönde etkileyecektir. Yapmış oldukları ampirik çalışmada, Leibrecht ve Scharler (2013) bu iddiayı destekler bir şekilde güven düzeyi yüksek ülkelerin kemer sıkma politikaları çerçevesinde, kamunun borç seviyesini düşürmede daha başarılı performans gösterdiklerini bulmuşlardır.

Sonuç

Devlet mekanizmasının işleyiş biçiminin ekonomik gelişme üzerindeki kritik önemi düşünüldüğünde, devlet mekanizmasının işleyişindeki etkinliği arttıracak faktörleri ortaya koymak önemli bir görevdir. Elbette bürokrasinin işleyişini, düzenlemelerin kalitesini ve refah devleti sisteminin sürdürülebilirliğini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu makalede, toplumsal güvenin devletin kurumsal mekanizmasının farklı alanlarında çarkların dönmesine nasıl etki ettiği incelemeye çalışılmıştır.

Güvenin yüksek olduğu bir toplumda vatandaşlar aşırı bürokrasiye ve yolsuzluklara daha az maruz kalırlar, vergilerini gönül rahatlığıyla öderler ve yüksek vergi gelirleri sayesinde kalkınma dostu kamu harcamalarının nimetlerinden bolca fay-

dalanırlar. Bir başka ifadeyle, yüksek güven duygusu, devlet mekanizmasını toplumun bütününe fayda sağlayacak şekilde çalışır hale getirir.

Siyasetçiler ve bürokratlar kağıt üzerinde önemli reformlara imza atsalar da bunların planlanan şekilde hayata geçmesi için toplumda güven duygusunun tahsis edilmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla daha etkin devlet yönetimine yönelik atılacak adımlara toplumsal sözleşmenin bir parçası olan güven ile başlamak gerekmektedir. Inglehart (1999, s. 97)'in da belirttiği gibi, kağıt üzerinde demokratik kurumların kurulması için belki güvene ihtiyaç yoktur; ancak bunların istenen sonuçları sağlaması ve istikrarlılığının korunması için güven şarttır.

Güven duygusunun zor değişen bir yapıya sahip olduğu ve bir nesilden diğer nesle kalıtsal olarak aktarıldığına dair bulgular mevcuttur. Ancak, bu durum güvenin tamamen değiştirilemez bir yapıya sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Yapılan çalışmalar, bazı faktörlerin toplumdaki güven duygusunu kısa ve orta vadede değiştirebileceğini göstermektedir. Öğretmeni merkeze almak yerine öğrenciyi merkeze alan, bireysel çalışmalara ve test ile bilgi ölçme yerine öğrencileri sorgulamaya ve grup çalışmasına yönlendiren bir eğitim sistemi güven duygusunu geliştirmektedir (bkz. Algan vd., 2013). İnsanların topluma karışıp sosyal olarak etkileşime geçmek yerine televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarına daha fazla sarılmaları güveni düşürmektedir (bkz. Olken, 2009). Bilgisayar ve akıllı telefonların hayatımızdaki yerinin her geçen gün arttığı ortamda, özellikle çocuklar ve gençler akranlarıyla yüz yüze arkadaşlıklar kurmak yerine sanal ortamlarda etkileşime geçme eğilimindedirler. Günümüzde yaşadığımız sanal iletişim ortamının güven üzerinde yıkıcı etkileri olabileceği hesaba katılmalıdır. Suç oranlarındaki artış da güveni zedeleyen bir başka önemli faktördür (bkz. Corbacho vd., 2015). Dolayısıyla, eğitim, sosyal iletişim ve toplumsal huzura yönelik politikalarla toplumsal güveni arttırmak mümkün görülmektedir. Güven duygusunu arttıracak adımlarla birlikte devletin kurumsal yapısının işleyişine yönelik reformlardan daha iyi sonuçlar elde edileceği beklenebilir.

Gelecek çalışmalarda, güvenin devlet mekanizmasının işleyişini başka hangi yollardan sağlayabileceğine dair teorik ve uygulamaya yönelik araştırmalar yapılabilir. Devlet eliyle kalkınma özellikle Soğuk Savaş döneminde birçok gelişmekte olan ülkenin izlediği bir strateji idi. Bazı Doğu Asya ülkeleri bunu yöntemle gelişmeyi başarmışken, Latin Amerika ülkeleri için aynı durum söz konusu olmamıştır. Devlet eliyle kalkınmada devlet kurumlarının kendi arasındaki koordinasyon ve devlet, firmalar ve vatandaşlar arasındaki etkileşimin önemi düşünüldüğünde, güvenin Doğu Asya tipi kalkınma modelinin başarısındaki rolü araştırılmaya değer bir konu olabilir. Bir başka önemli çalışma alanı da devletteki kurumsal yapının ve bürokrasinin güveni nasıl etkilediğidir. Bu makalenin sınırlarını aşacağı için çok fazla değinmediğimiz bu konu başka bir makalenin konusu olabilir.

Trust, Bureaucracy, and the Welfare State

Nurullah Gür

Introduction

The institutional structure of the state is crucial for economic development on many premises. Reduction in regulations, red tape, and corruption supports entrepreneurship, decreases the share of the informal economy, prevents wasting time, and channels human capital to more efficient areas (Baumol, 1990; Mauro, 1995; Djankov et al., 2002; Klapper et al., 2006). On the other hand, the state might have positive effects on the most critical components of economic development, such as growth, distribution of income, and human capital by spending its tax revenues on infrastructure, education, healthcare, and R&D (Evans, 1995; Tanzi, 2011; Besley and Persson, 2011; Dincecco and Prado, 2012).

Considering the state's importance vis-à-vis economic development, it is important to analyse factors affecting the functioning of its institutional structure. This paper seeks to analyse how the people's trust affects this institutional structure. Trust, a prominent component of social capital (Putnam, 1993; Fukuyama, 1996), has two dimensions: personalized and social (Guiso et al, 2011). Personalized trust is what a person feels toward the people they know personally (e.g., family members, friends, colleagues and neighbours), whereas social trust is what a person feels toward members of society whom they do not know. In this paper, as is the case in economics literature, social trust is analysed because it is of far more crucial importance in economic and political decisions. Therefore, "trust" in this article always refers to "social trust."

This article focuses on three dimensions of the state's institutional structure: red tape, corruption, and the welfare state. Previous papers in this field analyse

the effects of trust on the state's institutional structure, but in a rather fragmented manner because they focus on different channels. Therefore, this paper approaches the topic in a more holistic manner in order to avoid the creation of any deficiency in terms of a complete understanding of the effects of trust. The article also aims to set a basis for future research by creating awareness of a subject matter that has been rarely studied in Turkey yet.

Red Tape

Documents demanded by state institutions to realize economic activities, access public services like healthcare and education, and maintain all the routines of social life constitute bureaucratic procedures. Although each country has such procedures, there are stark differences among them regarding the number, extent and costs of bureaucratic procedures.

Any expectation that people's decisions, in the absence of a state control mechanism, might disrupt the functioning of the system and the markets causes an increase in the demand and supply of bureaucratic procedures and regulations. The state tries to minimize the damage by implementing such measures, as it does not trust in the declarations of entrepreneurs and people when they are starting businesses, paying taxes or selling their properties.

A prevalent distrust within society paves the way to bureaucratic procedures and regulations, which cause monetary costs and waste time (Fukuyama, 2005; Convey and Merrill, 2010). In an empirical paper, Aghion et al. (2010) show that not only does such distrust increase the supply of bureaucratic procedures and regulations, but also the people's demand for them.

In addition, a high level of trust within a society affects the structure of its constitution. Buchanan and Tullock (1962, p. 63-84) emphasize that constitutions have to balance two factors: to decrease the cost of making and implementing a political decision and be able to prevent politicians from putting pressure on minority groups and people. If people do not trust each other, certain limitations will have to be embedded in the constitution to prevent politicians from making arbitrary decisions. In this case, however, a cumbersome constitution will emerge and complicate both the economic and political decision-making processes and thereby slow economic development. Based on these arguments Bjørnskov and Voigt (2014), who empirically examine the relationship between trust and the length of a country's constitution, discover that the level of trust within a society is negatively related to the constitution's length.

Corruption

People may question themselves when the opportunity to engage in corruption, as the potential material gains will cause injustice to the other members of their society. In a society where trust is prevalent, most people will think that the other members are not resorting to corruption and thus tend to be less inclined to engage in it. But if distrust is prevalent, they are more likely to resort to corruption in the belief that fellow citizens do likewise at some point and thus doing so will cause no injustice. In sum, trust is a determining factor in people's thinking of whether they will cause harm to their fellow citizens if they engage in corruption (Karagül, 2012, p. 129). Uslaner (2008) and Bjørnskov (2010, 2011) show empirically that social trust has negative effect on corruption.

Trust can affect corruption through different political channels (Bjørnskov, 2010, p. 325-331). One of these is the electorate, for societies characterised by a high degree of trust tends to have more civic-minded people, namely, those who tend to follow politics closely and be more open in sharing political information. In such a political environment, people urge the state to be more transparent, for doing so limits corruption.

The second channel, raising politicians and bureaucrats, depends on the social and cultural norms with which they were raised. Clearly, one cannot expect that their actions and acts will be independent of the social structure. In societies with a high level of trust, politicians and bureaucrats will prioritize the protection of citizens' rights while trying to implement laws and policies. Due to their efforts, the level of corruption is expected to be less.

The Welfare State

The welfare state system, which redistributes the income created by market mechanisms to development-friendly areas, is crucial for economic development. In order to establish a sustainable welfare state system, however, high tax revenues are necessary, which means that a well-functioning progressive tax system is especially critical. People have to believe that their taxes are being used for social services (e.g., education and healthcare) and for those in need of help (e.g., the unemployed and the poor). Moreover, for people to have this belief and pay their taxes, they have to trust other citizens, politicians, and bureaucrats.

Trust might play a key role in overcoming the free-riding issue and paying taxes with peace of mind. Free-riding is defined as not paying any kind of cost while con-

suming and using certain commodities and services, thereby depriving other people of them. This is a widespread problem especially in public goods, which should be inclusive of all people. Some people might try to benefit as much as they can from the revenue pool accumulated to run the welfare state system while not contributing to it. However, in societies that have a high level of trust, people believe that their fellow citizens will refrain from free-riding. Therefore, an individual with tax liability will act with the thought that other people are also paying their taxes and not abusing the services the welfare state is providing to its citizens. In sum, if people do not trust each other they will tend to evade paying their taxes.

A taxpayer would not only want other people to pay their taxes, but also would like to trust that the tax revenues are spent efficiently. In other words, they would like to trust that politicians and bureaucrats use these taxes to benefit society, as opposed to themselves.

Empirical studies show that trust has effect on tax payments and government expenditures. In a cross-country analysis, D'Hernoncourt and Méon (2012) find that trust is negatively related to the informal economy. In another cross-country analysis, Berg and Bjørnskov (2011) find trust increases both the government revenues and expenditures. In a similar research, Bjørnskov and Svendsen (2013) show that trust increases state subsidies and transfer payments. Micro-studies in this field indicate that there is a positive relationship between a person's level of social trust and his/her support for the welfare state (Daniele and Geys, 2015; Gür, 2015). In another micro-level empirical study, Torgler (2014) reveals that tax discipline increases in accordance with one's trust in state institutions.

As countries cannot achieve a high economic performance every year, it might sometimes be necessary to limit certain services of the welfare state. For austerity measures to be successful, people who suffer loss due to these measures should have the perception that they will be compensated in the future. Refraining from cooperating with their society's other segments in order to keep their privileges, certain segments of society might prevent these reforms from becoming beneficial for the whole society. For the sake of reforms, a high level of trust is required to ensure the cooperation among the society's various segments (Boix and Posner, 1998, p. 691; Keefer and Knack, 2005, p. 707). Leibrecht and Scharler (2013) find that countries with a high level of trust do a better job of decreasing public debt through imposing austerity measures.

Conclusion

Considering the crucial role of the state's institutional structure in regard to economic development, it is important to reveal the factors that will increase the state mechanism's efficiency. Numerous factors affect the functioning of the welfare state's bureaucracy, the quality of its regulations and sustainability. This article attempts to analyse how social trust affects the state's institutional structure.

In societies with high levels of trust, citizens experience red tape and corruption less, while paying their taxes with peace of mind and reaping the benefits of development-friendly public expenditures. In other words, a high level of trust causes the wheels of the state mechanism to turn in the favour of the whole society.

Kaynakça | References

- Aghion, P., Algan, Y., Cahuc, P., Shleifer, A. (2010, August). Regulations and distrust. *Quarterly Journal of Economics*, 25(3), 1015-1049.
- Algan, Y., Cahuc, P. ve Sangnier, M. (2016). Trust and the welfare state: The twin peaks curve. *Economic Journal*, 126(593), 861-893.
- Algan, Y., Cahuc, P. ve Shleifer, A. (2013, July). Teaching practices and social capital. *American Economic Journal: Applied Economics*, 5(3), 189-210.
- Andriani, L. (2016). Tax morale and prosocial behaviour: Evidence from a Palestinian survey. *Cambridge Journal of Economics*, 40(3), 821-841.
- Banfield, E. C. (1958). *The moral basis of a backward society*. Chicago: Free Press.
- Baumol, W. J. (1990, October). Entrepreneurship: Productive, unproductive and destructive. *Journal of Political Economy*, 98(5), 893-921.
- Besley, T. ve Persson, T. (2011). *Pillars of prosperity: The political economics of development clusters*. Princeton: Princeton University Press.
- Berg, A. ve Bjørnskov, C. (2011, February). Historical trust levels predict the current size of the welfare state. *Kyklos*, 64(1), 1-19.
- Bjørnskov, C. (2010, July). How does social trust lead to better governance? An attempt to separate electoral and bureaucratic mechanisms. *Public Choice*, 144(1), 323-346.
- Bjørnskov, C. (2011, February). Combating corruption: On the interplay between institutional quality and social trust. *Journal of Law and Economics*, 54(1), 135-159.
- Bjørnskov, C. ve Svendsen, G.T. (2013, October). Does social trust determine the size of the welfare state? Evidence using historical identification. *Public Choice*, 157(1), 269-286.
- Bjørnskov, C. ve Voigt, S. (2014). Constitutional verbosity and social trust. *Public Choice*, 161(1), 91-112.
- Boix, C. ve Posner, D. N. (1998, October). Social capital: Explaining its origins and effects on government performance. *British Journal of Political Science*, 28(4), 686-695.
- Brehm, J. ve Rahn, W. (1997, July). Individual-level evidence for the causes and consequences of social capital. *American Journal of Political Science*, 41(3), 999-1023.
- Bruhin, A., Goette, L., Roethlisberger, A., Markovic, A., Buchli, R. ve Frey, B.M. (2015). Call of duty: The effects of phone calls on blood donor motivation. *Transfusion*, 55(11), 2645-2652.
- Buchanan, J. ve Tullock, G. (1962). *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. Ann Arbor: Michigan University Press.
- Cassar, A., d'Adda, G. ve Grosjean, P. (2014, August). Institutional quality, culture, and norms of cooperation: Evidence from behavioral field experiments. *Journal of Law and Economics*, 57(3), 821-863.

- Corbacho, A. Phillip, J. ve Ruiz-Vega, M. (2015, June). Crime and erosion of trust: Evidence for Latin America. *World Development*, 70, 400-415.
- Covey, S. ve Merrill R. (2010). *Her Şeyi Değiştiren Tek Şey Güven* (3. Baskı). (Ç. Erhan, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Daniele, G. ve Geys, B. (2015, September). Interpersonal trust and welfare state support. *European Journal of Political Economy*, 39, 1-12.
- Dehley, J. ve Kenneth, N. (2003). Who trusts? The origins of social trust in seven societies. *European Societies*, 5(2), 93-137.
- Dincecco, M. ve Prado, M. (2012, September). Warfare, fiscal capacity and performance. *Journal of Economic Growth*, 17(3), 171-203.
- Djankov, S., La Porta, R., de-Silanes, F.L. ve Shleifer, A. (2002, February). The regulation of entry. *Quarterly Journal of Economics*, 117(1), 1-37.
- D'Hernoncourt, J. Méon, P-G (2012, January). The not so dark side of trust: Does trust increase the size of the shadow economy?. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 81(1), 97-121.
- Evans, P. (1995). *Embedded autonomy: States and industrial transformation*. Princeton: Princeton University Press.
- Fisman, R. ve Sarria-Allende, V. (2010, May). Regulation of entry and the distortion of Industrial organization. *Journal of Applied Economics*, 13(1), 91-111.
- Frey, B.S. ve Meier, S. (2004, May). Pro-social behavior in a natural setting. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 54(1), 65-88.
- Frey, B.S. ve Torgler, B. (2007, March). Tax morale and conditional cooperation. *Journal of Comparative Economics*, 35(1), 136-159.
- Fukuyama, F. (2005). *Güven: Sosyal erdemler ve refahın yaratılması* (3. Baskı). (A. Buğdaycı, Çev.), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Fukuyama, F. (2014). *Political order and political decay: From the industrial revolution to the globalization of democracy*, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Guiso, L., Sapienza, P. ve Zingales, L. (2011). Civic capital as the missing link. Benhabib, J., Bisin, A. ve Jackson, M.O. (Ed.), *Handbook of social economics* (Volume 1A) (s. 417-480). The Netherlands: Elsevier.
- Gür, N. (2015, April). Trust and the wealth of nations. *Progress in Development Studies*, 15(2), 107-124.
- Gür, N., Boyacı, İ. ve Özcan, Y. (2015). In public education expenditures we trust: Does trust increase support for public education expenditures?. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(2), 377-385.
- Halis, M. ve Şenkal, A. (2009). *Türk İşletme Kültüründe Ortaklık ve Güven*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Inglehart, R. (1999). Trust, well-being and democracy. Mark, E.W. (Ed.), *Democracy and trust* (s.88-120). Cambridge: Cambridge University Press.
- Jensen, C. ve Tinggaard, G. (2011, January). Giving money to strangers: European welfare states and social trust. *International Journal of Social Welfare*, 20(1), 3-9.
- Karagül, M. (2012). *Sosyal sermaye (kapitalizmin kör noktası)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keefer, P. ve Knack, S. (2005). Social capital, social norms and the new institutional economics. Claude, M. ve Shirley, M.M. (Ed.), *Handbook of new institutional economics* (s.701-726), the Netherlands: Springer.
- Klapper, L., Laeven, L. ve Rajan, R.G. (2006, December). Entry regulation as a barrier to entrepreneurship. *Journal of Financial Economics*, 82(3), 591-629.
- Knack, S. (2002, October). Social capital and the quality of government: Evidence from the states. *American Journal of Political Science*, 46(4), 772-785.
- Kumlin, S. ve Rothstein, B. (2005, May). Making and breaking social capital. The impact of welfare state institutions. *Comparative Political Studies*, 38(4), 339-365.
- Leibrecht, M. ve Scharler, J. (2013). When are fiscal adjustments successful? The role of social capital. *Applied Economics Letters*, 20(18), 1640-1643.
- Mauro, Paolo (1995, August). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
- Myrdal, G. (1968). *Asian drama: An inquiry into the overtly of nations*. New York: Twentieth Century Fund.
- North, D. C. (2010). *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*. (G. Ç. Güven, Çev.) İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

- Olken, B. A. (2009, October). Do television and radio destroy social capital? Evidence from Indonesian villages. *American Economic Journal: Applied Economics*, 1(4), 1-33.
- Oskarsson, S., Öberg, P.O. - Svensson, T. (2009, May). Making capitalism work: Fair institutions and trust. *Economic and Industrial Democracy*, 30(2), 294-320.
- Pitlik, H. ve Kouba, L. (2015, June). Does social distrust always lead to a stronger support for government intervention?. *Public Choice*, 163(3), 355-377.
- Putnam, R. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Rothstein, B. (2003, March). Social capital, economic growth and quality of government: The causal mechanism. *New Political Economy*, 8(1), 49-71.
- Rothstein, B. ve Stolle, D. (2008, July). The state and social capital: An institutional theory of generalised trust. *Comparative Politics*, 40(4), 441-479.
- Sabel, C.F. (1993, September). Studied trust: Building new forms of cooperation in a volatile economy. *Human Relations*, 46(9), 1133-1170.
- Tanzi, V. (2011). *Government versus Markets: The changing economic role of the state*. New York: Cambridge University Press.
- Tabellini, G. (2008a, April-May). Presidential address: Institutions and culture. *Journal of the European Economic Association*, 6,(2-3), 255-294.
- Tabellini, G. (2008b, August). The Scope of Cooperation: Values and Incentives", *Quarterly Journal of Economics*, 123(3), 905-950.
- Torgler, B. (2004). Tax morale, trust and corruption: Empirical evidence from transition countries. CREMA Working Paper No. 2004-05. Center for Research in Economics, Management and the Arts, Basel.
- Uslaner, E. M. (1999). Democracy and social capital. Mark, E.W. (Ed.), *Democracy and trust* (s.121-150). Cambridge: Cambridge University Press.
- Uslaner, E. M. (2008). *Corruption, Inequality and the Rule of Law*. New York: Cambridge University Press.
- Voigt, S. (2009, December). Explaining Constitutional Garrulity. *International Review of Law and Economics*, 29(4), 290-303.
- Wei, S.-J. (2000, February). How taxing is corruption on international investors?. *Review of Economics and Statistics*, 82(1), 1-11.

EK

Tablo 1. Seçilmiş Ülkeler İçin Göstergeler

Ülke	Güven	Kamu Har. (% GSYH)	Şirket Kurma (Gün Sayısı)	Şirket Kurma Maliyetinin Kişi Başına Gelire Oranı	Düzenleme Kalitesi	Yolsuzlukla Mücadele	Kayıt Dışı Ekonomi (%GSYH)
ABD	41,51	15,93	6,20	1,20	1,26	1,28	8,60
Almanya	37,86	18,54	14,50	4,80	1,55	1,78	16,00
Avusturya	37,38	19,60	25,00	4,80	1,48	1,51	9,80
Azerbaycan	32,71	10,28	7,00	1,00	-0,43	-0,90	58,30
Birleşik Krallık	36,45	20,85	11,50	0,30	1,77	1,68	12,50
Bolivya	19,25	14,18	49,00	71,60	-0,79	-0,59	66,10
Brezilya	5,77	18,91	86,60	4,70	0,07	-0,12	39,00
Burundi	55,54	26,20	5,00	17,50	-0,87	-1,39	39,50
Cezayir	15,71	15,31	24,00	12,40	-1,19	-0,48	32,50
Danimarka	68,08	25,93	5,50	0,20	1,80	2,41	17,70
Finlandiya	58,93	22,69	14,00	1,10	1,85	2,19	17,70
Fransa	22,98	23,17	6,50	0,90	1,15	1,30	15,00
Güney Kore	33,16	14,34	4,00	14,60	0,98	0,55	26,80
Gürcistan	18,43	20,23	2,00	3,50	0,74	0,36	65,80
Hollanda	54,73	24,88	4,00	5,20	1,77	2,05	13,20
Hong Kong	32,24	8,87	2,50	0,80	1,93	1,63	16,00
İspanya	33,02	19,02	23,00	4,70	0,93	0,81	22,50
İsveç	64,27	25,07	16,00	0,50	1,89	2,29	18,80
İsviçre	47,10	10,73	18,00	2,00	1,63	2,13	8,50
Japonya	39,71	19,20	10,70	7,50	1,10	1,65	11,00
Kamboçya	7,80	5,39	101,00	150,60	-0,35	-1,01	48,70
Kanada	47,73	20,74	5,00	0,40	1,71	1,87	15,70
Malezya	9,56	12,20	6,00	7,60	0,62	0,41	30,90
Norveç	66,44	20,07	6,00	1,60	1,65	2,29	18,70
Türkiye	8,99	13,44	6,00	12,70	0,42	0,11	31,30
Ukrayna	28,08	18,61	21,00	1,30	-0,64	-1,09	49,70
Venezüella	14,11	11,96	144,00	35,60	-1,64	-1,28	33,80
Yemen	41,86	13,00	40,00	66,10	-0,74	-1,20	27,10
Yeni Zelanda	51,23	19,13	0,50	0,30	1,81	2,35	12,40
Yunanistan	21,57	20,77	14,00	12,10	0,62	-0,11	27,50
Zimbabve	12,58		90,00	128,90	-1,80	-1,37	61,80

Kaynak: Güven (World Value Survey, Latino Barometro, Asian and East Asian Barometers, Afro Barometer ve Danish Social Capital Project); Kamu Harcamalarının GSYH'ye Oranı (World Development Indicators - <http://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.GOV.T.ZS>); Şirket Kurma ve Şirket Kurma Maliyetinin Kişi Başına Gelire Oranı (Doing Business - <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/starting-a-business>); Düzenleme Kalitesi ve Yolsuzlukla Mücadele (Worldwide Governance Indicators - <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home>); Kayıt Dışı Ekonominin GSYH'ye Oranı (Schneider, 2012)